

Elena STOJANOVA KANZUROVA

Archaeological museum of Macedonia, Skopje

ARCHAEOLOGICAL OPEN - AIR MUSEUMS, NEOLITHIC VILLAGE AT TUMBA, MADZARI, SKOPJE

Клучни зборови: археолошки музеи под отворено небо, Неолитското село во Тумба, Маџари, експериментална археологија, културен туризам, институционална валоризација

Апстракт: *Музеите под отворено небо се моќна промотивна алатка за поголемо приближување на археологијата до пошироката јавност. Нивното основање е уште еден доказ за научните сознанија на археолозите, добиени преку откривањето на материјалните остатоци во текот на археолошките ископувања, со што ваквиот тип на музеи го потврдува својот легитимитет. Неолитското село како составен дел на археолошкиот локалитет Тумба Маџари во Скопје, засега е единствен музеј под отворено небо во Македонија, кој на едноставен визуелен и опиплив начин ги промовира културните вредности на младото камено време од VI милениум пред н.е.*

Archaeological open - air museums are powerful promotional tool for more convergences of the archaeology to the general public. Their establishment is further evidence of the scientific knowledge of the archaeologists obtained from the researched material during the archaeological excavations, making this type of museums confirming their legitimacy.¹ First private archaeological open - air museums on the territory of Europe are opened in the late 19th century in the Scandinavian countries. Very soon their appearance attracts a growing interest among the public and new state archaeological open - air museums were opened all across Europe.

Brief review of the archaeological site at Tumba, Madzari in Skopje

On the territory of Macedonia there are over 200 archaeological sites dating from the Early Stone Age, the Neolithic period.² Skopje is one of the few ur-

ban centers in the world blast with deep prehistory archaeological remains, 8,000 years old. Archaeological site at Tumba, Madzari in Skopje, so far is the only Neolithic site in Macedonia, located in an urban environment. This archaeological site is located in the district “Metodija Andonov Čento”, Municipality of Gazi Baba, spreading on area of 22.685m² (2,2685 hectares). Tumba, Madzari is rare Neolithic settlement with detailed scientific picture for the dwelling architecture,³ the spiritual and cultural evolution of one of the oldest ancestors on the territory of Macedonia from the 6th millennium BC. Artifacts from this site with their high artistic and aesthetic achievements are one of the main pillars of the tangible archaeological treasure in NI Archaeological Museum of Macedonia.⁴

The archaeological site Tumba, Madzari is well known for the firstly discovered ceramic representation of the altar, “The Great Mother”, during the first archaeological excavations from the early 80s of the last century.⁵ The ceramic altars “The Great Mother” from this and several other Macedonian Neolithic sites with its shape, are artistic symbiosis between the woman and the house.⁶ These artifacts have deep religious and social message and they are recognizable symbol of the Macedonian Neolithic. With these ceramic art representations, prehistoric archaeology in Macedonia has its own original cultural brand that has to be continuously promoted. For this reason the Ministry of Culture of the Republic of Macedonia, along with all relevant institutions, needs to declare this type of

³ Е. Стојанова-Канзурова, (2011) необјавен магистерски труд

⁴ Е. Стојанова-Канзурова и др., (2016).

⁵ В. Санев, (1988) 9-30.

⁶ Д. Здравковски - Е. Стојанова-Канзурова, (2009) 15-32.

¹ R. Paardekooper, (2009) 65.

² Археолошка карта на Република Македонија 2, (1996)

Fig.1. Part of the Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

Fig.2. Part of the Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

ceramic art as a national cultural brand and nominate them for UNESCO's world material cultural heritage.

Idea and realization of the project for reconstruction of the archaeological open - air museum Neolithic village at Tumba, Madzari

In order to draw the public's attention towards this slightly forgotten site and the intention to present the Neolithic period in every segment, in 2006 the idea for the reconstruction of the life in Tumba, Madzari was initiated through the construction of the dwellings in the spirit of Neolithic building tradition. This noble project was meant to achieve revitalization of the site and the intensification of the national feeling for valorization and care for the oldest cultural achievements of our ancestors. In 2007 preparations for the project for "Reconstruction of the Neolithic village at Tumba, Madzari" had started. This project authored by Elena Stojanova Kanzurova MA, and Dragiša Zdravkovski PhD employees of the Museum of Macedonia (nowadays NI Archaeological Museum of Macedonia) selflessly and unconditionally was accepted and supported by the Municipality of Gazi Baba. After the prepared project for conservation and the approval by the Cultural Heritage Protection Office and the support from the Ministry of Culture in 2008, during the period when the state care for the cultural heritage has become one of the highest national priorities, the construction of the first phase of the Neolithic village begin.

The construction of the archaeological open-air museum was placed in the western area of the archaeological site Tumba, Madzari where no cultural layers were discovered. Additional requirements for the preparation of the construction site were requested as well. These additional requirements were: dislocation of the huge urban waste which for years has been deposited at the archaeological site, road communications to the site, parking place, partial fencing of the site,

Fig.3. Part of the Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

all these conditions were provided by the Municipality of Gazi Baba. The support of the municipality continues in the coming years through certain activities such as: electricity supply for the Neolithic village, temporary night watch, something without this type of open - air museum cannot function.

In the construction of the houses and additional museum facilities in the Neolithic village relevant sources were used, such as the archaeological remains of the sites, the form of the altars – house models from the Neolithic period of the two well known Macedonian cultural groups Anzabegovo-Vršnik and Velušina Porodin, vernacular architecture of the late 19th and early 20th century in the Macedonian villages were used as an example as well. An important segment was the experience of the colleagues from other European countries that had already worked on such similar projects.

Today on this area of the Neolithic village four houses in the spirit of Neolithic building tradition were built (fig.1,2,3)⁷. These houses and the other

⁷ www.tumbamadzari.mk

Fig.4. Internal space on the house 1, Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

Fig.6. Internal space on the house 3, Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

Fig.5. Internal space on the house 2, Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

architectural facilities are built of natural materials, such as: wood, earth, straw and reeds. Because of the maintains of the facilities on some parts of the houses, contemporary building material was used. Inside of the houses copies of the archaeological findings excavated on this site are displayed, supplemented with household inventory like ovens, fireplaces, storage bins and sleeping platforms (fig.6). Also, models of human mannequins are placed inside the houses, integrated into variety of everyday scenes from the time of the Neolithic period such as pottery making, weaving, grinding grains, making stone tools etc (fig.4, 5, 8). Outside the houses in the free area around the museum smaller facilities are positioned where models of animal figures⁸ are placed depicting the everyday atmosphere of our ancestors (fig.7). All of this is made with a purpose to attract the visitors, especially the younger population, and to get them

⁸ For successful reconstruction of the animals we consulted MA Aneta Fidanoska, archaeozoologist, today employed in NI Archaeological Museum of Macedonia.

familiar with the past of our ancestors in a simple, visual and tactile way.

The main idea of the fifth facility/classroom is to grow into an educational center in the future, as well in a space for organizing various scientific and cultural events. For the development of the archaeological tourism or promotion of the site and the Neolithic period itself, a souvenir shop is built which will be operational in the near future.

Experimental archaeology

One of the main priorities of this type of open - air museums is the experimental archaeology. Experimental archaeology is as old as the archaeology itself. First experiments are probably dating back to the renaissance era. The earliest records of archaeological experiments are coming from Germany, where an attempt for making flint axes was made⁹. The actual development of the experimental archaeology occurs in the 70s of the 20th century, parallel with the growth of new archaeological open - air museums.

According to this, in the Neolithic village so far we have organized several mini projects: making and firing of ceramic vessels in a manner inherent for the Neolithic pottery, planting crops and their use in the preparation of making bread, giving us more or less information (fig.9). The construction and preservation of the houses and their inventory are confirmation for the experimental archaeology in the Neolithic village.

Promotion and ongoing challenges in the maintains of the Neolithic village

Over the period, the Neolithic village humbly but boldly has transformed into an archaeological open - air museum. At the invitation of EXARC (Exchange

⁹ R. Paardekooper, (2008) 13-45.

Fig.7. Animal figures in the Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

Fig.8. Internal space on the house 4, Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

Fig.9. Experimental archaeology, pit firing pottery, Neolithic village, Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2012)

Fig.10. Neolithic Dwellings Museum, Stara Zagora, Bulgaria (after Tstvetan Chetashki)

on Archaeological Research and Communication) in 2010 the archaeological site Tumba, Madzari and the Neolithic village, became a member of this prominent international organization. EXARC is a European organization of archaeological open - air museums and experimental archaeology formed as a part of ICOM. The main goal of this organization is to establish high standards in both scientific fields of archaeological reconstruction and experimental archaeology and presentation through constant exchange of knowledge, human resources, and publications¹⁰ Nowadays this organization counts members of many museum institutions and individuals from over 40 countries.

The membership of the Neolithic village and the archaeological site Tumba, Madzari in this organization ended in 2014 because of the unresolved property status of the site. Currently the Neolithic village as part of the archaeological site Tumba Madzari is in the property of the NI Museum of Macedonia,

¹⁰ www.members.EXARC.net

the projects, professional engagement and tangible archaeological artifacts are part of the NI Archaeological Museum of Macedonia. Without resolving the property issue, as well as regulating the obligations, the current situations with the protection and promotion of the Neolithic village is hard to determine.

The unresolved organizational and technical problems in the Neolithic village in the past eight years has not been an obstacle for realization of many out program educational, touristic and various cultural activities for the visitors, especially for the children. Last couple of years, the municipality of Gazi Baba in collaboration with City of Skopje and NI Archaeological Museum of Macedonia, the Neolithic village regularly organizes particular cultural manifestation “The Great Mother”, and the same obtained the character of a traditional urban happening where people of various profiles from the culture and education are taking participation.

Unfortunately, the project Neolithic village is not completed yet, so it is hard to satisfy all the needs of the cultural tourism in Republic of Macedonia.

Fig.12. Archaeological open-air museum, Dispilo (Dupljak), Lake Kostur (Kastoria), Greece (after E. Stojanova Kanzurova, 2016)

Fig.11. Archaeological open-air museum, Neofit Rilski village, Varna, Bulgaria (after <http://antiquevillage.eu/bg/Neolithic/Basic/>)

Archaeological open - air museums in Macedonia and neighboring countries

The increased interest of the public for this type of museums is the reason for the growth of the number of the newly constructed archaeological tourist com-

plexes in our country and the neighboring countries as well. This slowly enriches the large family of archaeological open - air museums.

Neolithic Dwellings Museum, in Stara Zagora, Bulgaria is built around two Neolithic houses dating back to the 6th millennium BC¹¹. It is a branch of Regional Historical Museum created in 1979. The Neolithic dwellings from this complex are the best-preserved in Europe from this period (fig.10).

The complex archaeological museum located in Neofit Rilski village close to Varna, Bulgaria was opened in 2014. Besides the various rich archaeological content from the antique period, through the reconstructed dwellings the life in the Neolithic and Eneolithic period is displayed (fig.11)¹².

Museum on water located in Dupljak (Dispilio) placed on the Lake Kostur (Kastoria) in the Aegean part of Macedonia, Greece, was opened for the public in 1999 and is one of the oldest archaeological open - air museums in the neighborhood¹³. Couple of dwellings was built on the lake shore, as well on the lake itself, as an attempt to reconstruct the life of the original prehistoric settlement (fig.12), known in archaeology since 1930, which chronologically is

¹¹ P. Kalchev, (2010) 7.

¹² <http://antiquevillage.eu/bg/Neolithic/Basic>

¹³ Dispilio, Dispilio Lake Village, (2009) 130,131

Fig.14. Museum on water, Bay of the bones, Lake Ohrid, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2016)

Fig.13. Arheopark Pločnik, Prokuplje, Serbia (after <http://pločnik.org.rs/>)

associated with the Middle and Late Neolithic period (dating back to the middle of the 6 millennium BC).

The construction of the archaeological park Pločnik in Prokuplje, Serbia, started in 2009. In this archaeological open - air museum, the life of the late phase of the Vinča culture is displayed (fig.13). The Late Neolithic settlement in Toplica, Pločnik is well known to archaeology since 1927¹⁴.

In Macedonia well known prehistoric complex is the Museum on Water, placed in the Bay of the Bones on Lake Ohrid. It is a pile-dwelling settlement, and it is a part of the National Institute for Protection of Cultural Monuments and the Museum Ohrid. The first phase of this project, financed by the Government of Macedonia was realized in 2008, same year when two of the dwellings in the Neolithic village, Skopje were built and promoted to the public. The Museum on Water in Ohrid, contains 24 dwellings

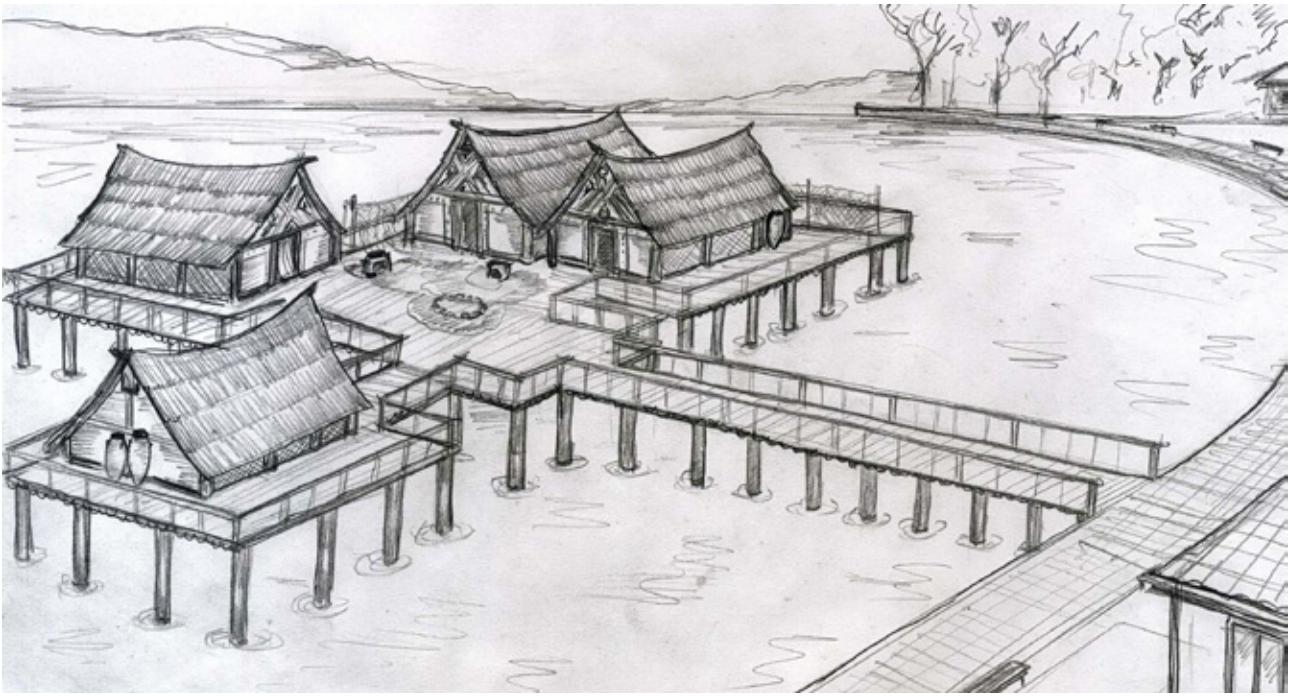

Fig.15. Museum of prehistory, Skopje kale (Fortress), Skopje, Macedonia (after E. Stojanova Kanzurova, 2015)

presenting the life of the pile-dwelling settlement during the Bronze and the Iron Age (fig.14).

After the major archaeological excavation on Skopje Fortress, starting in 2007, another key cultural project of the Government of Macedonia was accomplished. The Prehistory museum of Kale is specifically designed and placed above the original archaeological architectural remains from the period of 5, 3 and 2nd millennium BC. The material remains of an Eneolithic pit-house, a house from the Early Bronze Age and a part of a defensive rampart made of earth with protection ditch from the Middle Bronze Age. This museum complex is not open yet to the public, and it is likely to become another exciting tourist destination in Macedonia (fig.15).

¹⁴ Архео парк Плочник, <http://pločnik.org.rs/>

Fig.16. Reconstruction of the pile-dwelling settlement at Star Dojran, Lake Dojran, Macedonia (after Zoran Rujak, Institute and Museum Strumica, 2016)

The Ministry of Culture for 2018 announced the beginning of the construction of the new archaeological complex - Museum on Water on Lake Dojran, as an idea and a project of the National Institute for Protection of Cultural Monuments and Museum Strumica (fig.16). The new prehistoric museum complex will be reconstruction of the pile-dwelling settlement from the end of the Bronze Age and beginning of the Iron Age, from the late 2nd millennium BC. The pile-dwelling settlement was discovered accidentally in Star Dojran in 2012 on the shores of Lake Dojran. With this project, Macedonia will get another recognizable landmark in the promotion of the prehistoric cultural heritage.

Conclusions

The archaeological site Tumba, Madzari, starting from 1978 till 2013, with smaller or bigger time gap is one of the longest explored Neolithic sites in Macedonia. The results from the researching are presented at various symposiums, manifestations and are partially published in publications, master and doctoral studies. More comprehensive and detailed monography presenting the new archaeological findings in Tumba, Madzari is in preparation which will reaffirm its importance in the scientific circles in the country, especially in the European prehistoric archaeology.

The Neolithic village as part of the archaeological site Tumba, Madzari in Skopje, so far is the only open-air museum in Macedonia, which promotes the

cultural values of the Early Stone Age from the VI millennium BC¹⁵. The versatile potential that this archaeological site with the Neolithic village, all together has, are in addition to the scientific, but most of all in the cultural-touristic benefit of the state. The good cultural institutional strategy and the possibility of the involvement of state and private partnerships are the only conditions for the further existence of the Neolithic village. With this strategy and active participation, the Neolithic village will certainly be included in the family of archaeological open-air museums that narrate their story of successfully existing for years.

The promotion of the cultural values of all prehistoric cultural heritages in Macedonia, especially in Skopje will be incomplete without greater institutional valorization of the Neolithic culture.

¹⁵ D. Naumovski and E. Stojanova Kanzurova, 2011, 37-42.

Bibliography:

- Археолошка карта на Република Македонија (1996) *Том II*, Македонска Академија на Науките и Уметностите, Музеј на Македонија - Археолошки оддел, Скопје 1996.

Архео парк Плочник, <http://plocnik.org.rs/>

Dispilio, Dispilio Lake Village, (2009) Guide to the archaeological open air museums in Europe; Italy, Carpi 2009, 130-131.

Д. Здравковски - Е. Стојанова Канзурова, (2009) *Неолитската уметност на територијата на Република Македонија*, Narodni Muzej Slovenije, Ljubljana 2009.

P. Kalchev, (2010) *Neolithic dwellings Stara Zagora town*, exposition catalogue, Municipality Stara Zagora, Bulgaria, Regional Museum of History-Stara Zagora 2010.

D. Naumovski and E. Stojanova Kanzurova, (2011) *Tumba Madzari, Research and Reconstruction of Neolithic Village* во “Arqueomediterrània” University of Barcelona, co-edited by the Catalan Institute of Archaeology, Spain; Catalonia 2011, 37-42.

Neolithic Village, <http://antiquevillage.eu/bg/Neolithic/Basic/>

R. Paardekooper, (2008) *EXPERIMENTAL ARCHAEOLOGY*, in Encyclopedia of Archaeology vol.2, ed. by Deborah M. Pearsall, Academic Press, New York 2008, 1345-1358.

R. Paardekooper, (2009) *Archaeological Open Air Museums as Time Travel Centres*, Lund Archaeological Review 15, 2009, 61–69.

В. Санев, (1988) *Неолитското светилиште од Тумба во Маџари, Скопско*, Macedoniae Acta Archaeologica 9, Скопје 1988, 9-30.

Е. Стојанова Канзурова, (2011) *Инвентарот на неолитската куќа во Република Македонија*, магистерски труд (необјавен), Скопје 2011.

Е. Стојанова Канзурова, Д. Здравковски, М. Атанасовска, (2016) *Неолит*, Водич низ постојаната археолошка поставка, НУ Археолошки музеј на Македонија, Скопје 2016, 14-24.

www.members.EXARC.net

www.tumbamadzari.mk

Елена СТОЈАНОВА КАНЗУРОВА
НУ Археолошки музеј на Македонија, Скопје

АРХЕОЛОШКИ МУЗЕИ ПОД ОТВОРЕНО НЕБО, НЕОЛИТСКОТО СЕЛО ВО ТУМБА, МАЦАРИ, СКОПЈЕ

Резиме

Археолошките музеи под отворено небо се мокна промотивна алатка за поголемо приближување на археологијата до пошироката јавност. Нивното основање е дополнителен доказ за научните сознанија на археолозите, добиени преку откривање на материјални остатоци во текот на археолошките ископувања, со што ваквиот тип на музеи го потврдува својот легитимитет.

На територијата на Македонија познати се над 200 археолошки локалитети од времето на младото камено време-неолит. Скопје е еден од ретките градски центри во светот кои можат да се пофалат со постоење на археолошки остатоци од длабоката предисторија, стари 8.000 години. Археолошкиот локалитет Тумба, Мацари во Скопје, засега е единствена неолитска населба кој се наоѓа во урбана средина во Македонија и за кого постои подетална научна слика за станбената архитектура, духовната и културната еволуција на едни од најстарите предци на територијата на Македонија од 6-от милениум пред н.е. Артефактите од овој локалитет со своите високи уметнички и естетски достигнувања се едни од столбовите на археолошкото движно богатство во НУ Археолошки музеј на Македонија.

Она по што е особено познат локалитетот Тумба, Мацари е за прв пат откриената керамичка претстава на жртвеникот т.н. Големата Мајка, при неговите први археолошки ископувања од почетокот на 80-те години на минатиот век. Керамичките форми на жртвениците од типот на т.н. Голема Мајка, од овој и од другите македонски

неолитски локалитети, имаат длабока религиозна и социјална порака и се единствен препознатлив симбол за македонскиот неолит.

Со цел да се сврти вниманието на пошироката јавност кон овој малку подзаборавен локалитет како и желбата да се претстави неолитот во секој свој сегмент, во 2006 година се иницира идејата за реконструкција на животот во Тумба, Мацари, преку изградба на куќи во духот на неолитската градежна традиција. Со овој благороден проект требаше да се постигне ревитализација на локалитетот и интензивирање на националното чувство за валоризирање и грижа за најстарите културни достигнувања на нашите предци. Во 2007 година започнаа подготовките за проектот “Реконструкција на Неолитското село во Тумба, Мацари”. Проектот на авторите, м-р Елена Стојанова Канзурова и д-р Драгиша Здравковски од Музеј на Македонија (денес НУ Археолошки музеј на Македонија), несебично и безрезервно го прифати и поддржа општина Гази Баба и Министерството за култура во 2008 година, во периодот кога грижата на државата за културното наследство стана еден од највисоките национални приоритети.

Во изградбата на куќите и дополнителните музејски објекти во Неолитското село се користеа релевантни извори, како археолошките остатоци од локалитетите, формата на модели на жртвеници со претстава на куќи од неолитот од двете познати македонски културни групи, Анзабегово-Вршник и Велушина-Породин, но и традиционалната архитектура од крајот на XIX и почетокот

на XX век во македонските села и пошироко. Важен сегмент беше користењето на искуството на колегите од европските држави кои веќе работеле на вакви слични проекти.

Денес на просторот во Неолитското село се изградени четири куќи, во кои се изложени копии на еден дел од археолошките предмети откриени во Тумба, Маџари, дополнети со недвижен покуќински инвентар. Човечките фигури во природна големина интегрирани во разни секојдневни сцени, како и животинските претстави ја дополнуваат сликата за секојдневниот амбиент на нашите предци во времето на неолитот. Примарната идеја на петтиот изграден објект во Неолитското село е да прерасне во едукативен центар, но и во простор за одржување на разни научни и културни манифестации. За развој на археолошкиот туризам односно промоција на локалитетот и македонскиот неолит, изградена е сувенирница која ќе биде функционална во некоја идна адекватна фаза.

Еден од главните приоритети на археолошките музеи под отворено небо е постојаната примена на експерименталната археологија. Во Неолитското село се реализирани неколку проекти од експерименталната археологија, со што се добиени соодветни информации.

Во изминатиов период, Неолитското село скромно но храбро прерасна во мал археолошки музеј под отворено небо. На покана на EXARC (Exchange on Archaeological Research and Communication), Неолитското село заедно со археолошкиот локалитет Тумба, Маџари во 2010 година станаа дел од оваа реномирана меѓународна организација. EXARC е европска организација на археолошки музеи под отворено небо и експериментална археологија која е составен дел на ICOM. Основна цел на оваа организација е воспоставување на високи стандарди во двете научни полиња на археолошката реконструкција и експерименталната археологија како и јавна презентација преку постојано разменување на знаења, човечки ресурси и публикации. Денес во оваа организација членуваат многу музејски институции и индивидуалци од преку 40 држави. Членството на Неолитското село заедно со археолошкиот локалитет Тумба, Маџари во оваа организација престанаа во 2014 година заради нерешениот имотно-правен статус на локалитетот.

Сериозните организациони и технички проблеми на Неолитското село во изминативе осум години беа пречка да се реализираат многу вонпрограмски едукативни, туристички и разни културни активности за посетителите, а особено за училишната популација. За жал, проектот Неолитското село сеуште не е завршен за да може во

потполност да одговори на потребите на културниот туризам на Република Македонија.

Зголемениот интерес на публиката за ваквиот тип на музеи е причина да расте бројот на новоизградените археолошки туристички комплекси во нашата држава и соседството. Музејот на неолитските живеалишта во Стара Загора, Бугарија е музејски комплекс подигнат во 1979 година, врз оригиналните археолошки остатоци на две неолитски живеалишта од периодот на 6 милениум пред н.е. Комплексниот археолошки музеј во с. Неофит Рилски во близина на Варна во Бугарија е отворен за јавноста во 2014 година. Во него преку реконструирани живеалишта е прикажан животот во времето на неолитот и енеолитот. Музејот на вода во Дупљак (Диспилио) на Костурското езеро (Касториа) во Егејска Македонија, Грција е отворен за јавноста во 1999 година и е еден од постарите археолошки музеи под отворено небо во соседството, каде е направена реконструкција на неолитска населба. Архео-паркот Плочник во Прокупље, Србија започна да се гради во 2009 година. Во овој музеј под отворено небо е прикажан животот од доцната фаза на винчанската култура.

Во Македонија особено е познат предисторискиот комплекс Музеј на вода со презентација на наколната населба во Заливот на коските на Охридското езеро, од крајот на бронзеното и железното време. По големите археолошки истражувања на локалитетот Скопско Кале, Скопје кои започнаа во 2007 година, се реализира уште еден капитален музејски проект. Музејот на предисторијата на Скопското Кале е поставен врз оригиналните археолошки архитектонски остатоци од периодот на 5, 3 и 2 милениум пред н.е. Овој музејски комплекс кој сеуште не е отворен за јавноста, веројатно ќе стане уште една интересна туристичка дестинација во Македонија. Министерството за култура на Р. Македонија за 2018 година, го најави почетокот на изградбата на новиот археолошки комплекс - Музејот на вода на Дојранското езеро, каде ќе се реконструира наколна населба од преминот на бронзеното време во железното време.

Неолитското село како составен дел на археолошкиот локалитет Тумба, Маџари во Скопје, засега е единствен музеј под отворено небо во Македонија, кој на популарен начин дополнително ги промовира културните вредности на младото камено време од 6-от милениум пред н.е. Со добра институционална стратегија и активно делување, Неолитското село секако ќе се вброи во семејството на археолошки музеи под отворено небо кои со години успешно ја раскажуваат својата приказна на постоење.